

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

550 פפסן בהעלותך תשפ"א שנה י"ב אליון 550
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: אלדד ומידד ויוסף הצדיק

הלילה, ובפלגות הלילה שמעתי קול קורא אלי לאו אתה דומה לרש"י שהיה מוסר את עצמו ונפשו על דברי תורה והירבה תורה בישראל, וכמעט שנעלו ממך שערי דמעו.

אמרתי ח"ו אין לי תקנה!?

מיד הראו לי מן השמים, תעסוק באלדד ומידד אז תתוקן עיוותך ואז תזכה לידע אמאי נקרא משה רבינו ע"ה קפילא בסעודה של דוד המלך ע"ה, ואז תעשה רווח והצלה לך ולכל ישראל.

אמרתי מה ענין שמיטין אצל הר סיני, ר"ל מה ענין יוסף אצל אלדד ומידד? ואשתומם על המראות ואין מבין.

שמתי נפשי בכפי ואמרתי בבכי ובמר נפשי, אם אני תלמיד חכם בעיניך זכני בכל אלה, ולמדני כי הצדיקים במיתנתן קרויים חיים.

מיד ראיתי ביטוטי ר"ל ניצוצים של אש יוצאים מקברו של רש"י ע"ה ונפק כרוז האומר: 'תשמע את דברי רש"י בעצמו פנים אל פנים'. וכך אמר רש"י: אני שלמה ברבי יצחק התעניתי כמנין תרי"ג תעניות רצופין חוץ משבתות וימים טובים, עד שהוצאתי הדבר לאור והוצאתי מכח אל הפועל. וכשחיברתי פירושי הגדול עה"ת שבכתב ועל תורה שבע"פ, ופמליא של מעלה מצאו נחת רוח בדברי. ותרתין ועשרין שנין הוי מפלפל מטטרין עם הקב"ה, ולא הוי נחת רוח למטטרין שר הפנים עד שבא בן עמרם ותיקן הדברים. וז"ל של משה רבינו: 'אשריך שלמה בר יצחק שכל מגמת פניך לשם שמיים'.

ויתנכלו אותו כבר נתתי חלקם של אברהם יצחק ויעקב, אתו עמו נתתי בחלקי, כלומר אליו נתתי חלקו של הקב"ה. ומי שידוע זה הוא יודע הפלוגתא של הקב"ה עם מטטרין. אבל האות של יוד קח בידך והת"ו של ויתנכלו אז תעשה שלום בין יוסף ובין אחיו בעוה"ז ובעוה"ב. יוסף מחציו ות"ו מלא והא' מורה י"ה שהוא ראש. גם תדע למה אמר יהודה דווקא להביא הכתונת לאביו ואז תדע ג"כ לגלוג עצמות של יהודה במדבר מ' שנה. וסימן לכל זה שהקב"ה ית"ש עוסק בכל יום בב' של בראשית ובל' של כל ישראל.

וכשהלכתי מקברו בשעת הנחת תפילין מצאתי כתוב על התפילין שלי, כל מי שאינו יודע החילוק בין הסרת הטבעת של פרעה שנתן ליוסף ובין הסרת טבעת אחשוורוש שנתן להמן, אל יהא עוסק בנסתרות הללו. אם נתינת טבעת מורה על כי לא נתן על זו רק להמן ר"ל להימן והוא נענש על מחשבתו הרעה אשר חשב, ועל כן נפרע ממרום מיד מידה במידה ודינו בחנק כל מי שגס דינו בחנק.

מיד מילתי בליבי נטרית עד יום מותו ובעת מיתתו השתחווית ג' פעמים וגד השכינה ושמעתי קול בן ההשתחוויות אומר: אלמלא

החיד"א (שם הגדולים מערכת ש אות לה) כתב: שמעתי מפה קדוש רב מופלג שקבל מרבו, שרש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב את פירושו לתורה, ועתה ראיתי בספר 'מאמר העתים' (להרמ"ע מפאנו נדפס בדיהרנפארט שנת תנ"ג) אשר בסוף הספר ממש הביא מעשה ממקובל גדול, פלא והפלא, ומכלל הדברים שם נראה שרש"י כתב פירושו ע"פ הסוד, ויש בדבריו רזין עילאין, ולכן התענה תרי"ג תעניות ומשה רבינו ע"ה אמר לו אשריך וכו'.

וכתב החיד"א שהמקובל הנזכר שם הוא החסיד מהר"ר נחמן בר שמואל ז"ל, שהפליא לעשות והלך על קבר רש"י ז"ל ועשה סיגופים והפסקות עד שגילו לו סוד במה שכתב רש"י: 'ויתנכלו אותו - אתו עמו כלומר אליו' סודות עליונות. עיי"ש באריכות.

פירוש זה מובא בארוכה בשו"ת איתן האזרחי (לרבי אברהם הכהן רפפורט זצ"ל - אוסטרה תקנ"ו קונטרס אחרון פר' וישב עמ' מ') מהעתקת כתב יד ישן, וזה לשון חלק מההעתקה שם:

אני נחמן בר שמואל הולך רכיל מגלה סוד על רש"י ע"ה. הצדיק היה צנוע (כלומר רש"י הצדיק הצניע בפירוש זה איזה סוד) 'ויתנכלו אותו להמיתו - כמו אתו עמו כלומר אליו'. כיון בזה הצדיק רש"י ע"ה, 'ויתנכלו אותו' רמז למה חנוך נעשה מטטרין, אותו חנוך נעשה כמו אתו, ומי שידוע זה הכיוון (הכוונה) יודע מה בכיית נער אצל משה רבינו ע"ה, ומי שאמר בכיה זו היתה בלתי כוונה אתה מעכב תחיית המתים, ולא תוכל להמציא שום רפואה אם לא תיתן עיניך באות' חנוך בן ירד. שאלו רבי ישמעאל ור' נחמני את מטטרין: למה זכית להיות גדול מכל צבא מרום? אמר: לפי ששמו חנוך בן ירד. וסימן לדבר 'חנוך לנער על פי דרכו', וזה האות שעל הי"ד מעולה מכל האותיות שבתורה חוץ מהשמות הקדושים, ותמנה מספר שנותיו ותמנה כל צרכיך.

ואומר אני נחמן בר שמואל, שהלכתי על קברו של אותו צדיק רש"י ע"ה והייתי בועט ברגלי והייתי מרעיש כל קברו, ויצא מעט עשן מקברו ונרתעתי לאחורי וראיתי פיסת יד של אש וז"ל: אם התרעתי לגלות לך 'ויתנכלו אותו להמיתו אתו עמו כלומר אליו מי התיר לך'.

ומיד הלכתי בפחי נפש. ומיד שהלכתי ד' אמות לאחורי שמעתי קול דממה דקה: 'תשחיר עיניך בתענית ואם לאו אין לך תקנה', כי כל האותיות 'כלומר אליו' צועקים עליך למרום.

ומיד שהלכתי לביתי פגע בי נחש והיה כתוב על ראשו "כל ערל וטמא לא יאכל בו".

מיד בכיתי בכיה גדולה ואמרתי בליבי והלא שום דבר טמא ופגול בא לידי מיד הלכתי ושטחתי על קברו של אותו צדיק כל

הוציא שם בן נח לאברהם לחם ויין באותה סעודה, אז לא נהרג משיח בן יוסף במלחמת גוג ומגוג, לזה הצער מפמליא של מעלה ופמליא של מטה. דוק ותתן צרי למכתך ומרגוע לנפשך. ע"כ.

ויש להבין מה השייכות בין אלדד ומידד אל יוסף הצדיק?

"וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּמַחְנֵה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיֶּדֶד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בְּפִתְיָם וְלֹא יָצְאוּ הָאֶהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחְנֵה".

מצינו מחלוקת בגמ' בסנהדרין (ז.) מהו ענין 'וישארו שני אנשים' מהיכן נשתיירו?

יש אומרים, שהפתקים של אלדד ומידד נשארו בקלפי והם לא הוציאו אותם. וז"ל הגמרא: יש אומרים בקלפי נשתיירו, שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל", אמר משה: כיצד אעשה? (והרי אי אפשר לחלק שבעים ל"ב שבטים בחלק שוה), אברור ששה מכל שבט ושבת נמצאו שניים יתירים. אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבת, נמצאו עשרה חסרים, אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה, הריני מטיל קנאה בין השבטים. מה עשה? בירר ששה ששה, והביא שבעים ושנים פיתקין על שבעים כתב זקן, ושניים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי, אמר להם: 'בואו וטלו פתקנים', כל מי שעלה בידו 'זקן', אמר כבר קידשך שמים, מי שעלה בידו חלק אמר: "המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך". כיוצא בדבר אתה אומר (לענין פדיון בכורי ישראל): "ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת וכו'". אמר להן: טלו פיתקנים. מי שעלה בידו בן לוי, אמר לו: כבר פדאך בן לוי, מי שעלה בידו חמשת שקלים, אמר לו: תן פדיוןך וצא. ע"כ.

כלומר, לפי שיטה זו, אלדד ומידד לא באו לקחת את פתקיהם, על אף שעל הפתקים היה כתוב "זקן", כי מהשבעים זקנים שכבר נטלו, שניים יצא להם פתק 'חלק' וששים ושמונה יצא להם 'זקן', ושני הפתקים שנותרו בקלפי עבור אלדד ומידד היה כתוב בהם 'זקן', אלא שאלדד ומידד לא נטלו אותם.

הברייתא מביאה דעה נוספת היא שיטתו של רבי שמעון, אלדד ומידד במחנה נשתיירו, 'רבי שמעון אומר: במחנה נשתיירו, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: "אספה לי שבעים איש", אמרו אלדד ומידד, אין אנו ראויין לאותה גדולה'. כלומר, שהם הוציאו את הפתקין ויצא להם "זקן" ובכל זאת העדיפו להישאר במחנה, כי אמרו איננו ראויים לאותה גדולה.

ובספר 'שערי אהרן' להג"מ רבי אהרן ישעיהו רוטר שליט"א הביא מדברי הריב"ש, שלדעת רבי שמעון שנשארו במחנה ולא בקלפי, כלומר שאלדד ומידד הוציאו שני פתקין מהקלפי והיה כתוב עליהם 'זקן', ואח"כ ראו ששני הזקנים שהוציאו 'חלק' עשו ברמיה ולא הודיעו שיצא להם פתק 'חלק', מחמת בושה עשו עצמן כאילו הם ביחד עם שאר הזקנים. מה עשו אלדד ומידד? באו לפני משה ועשו עצמן כאילו יצא להם פתק 'חלק', וזה שהכתוב צועק ומעיד עליהם 'והמה בכתובים', שיצא להם פתק אשר כתוב בו 'זקן', אלא שעשו עצמן כאילו יצא להם חלק.

ויבואו דבריו על פי הגמרא בסנהדרין (דף יא.) שאומרת: "אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה". כלומר, כדי לכנס דיינים לעיבור השנה, יש לקבוע מי הדיינים ערב לפני כן ולזמנם לדיון זה.

מעשה היה ברבן גמליאל הנשיא, אשר ביקש בערב לכנס שבעה דיינים לעלייה, שם ידונו למחרת בנושא עיבור השנה. בהגיעו למקום מצא שמונה דיינים. אמר: מי הוא שעלה שלא ברשות? ירד! עמד שמואל הקטן ואמר: אני הוא שעליתי שלא ברשות, ולא לעבר השנה עליתי, אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי.

רבן גמליאל ביקש כי "הדיין השמיני", ירד מן העלייה. "שמואל הקטן" קם ואמר כי הוא הדיין השמיני, וכי לא בא לפה כדיין, אלא שבא ללמוד כיצד פוסקים הדיינים את עיבור השנה.

אמר לו: שב בני, שב. ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך, אלא אמרו חכמים: אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה.

מסיימת הגמרא את הסיפור במסר חשוב: ולא שמואל הקטן הוה, אלא איניש אחרינא, ומחמת כיסופא הוא דעבד.

באמת, לא שמואל היה הדיין השמיני. כל מטרתו הייתה שלא לבייש את הדיין אשר באמת עלה, למרות שלא זומן!

והגמרא מביאה לכך מקרה נוסף, עם מסר דומה: כי הא דיתיב רבי וקא דריש, והריח ריח שום, אמר: מי שאכל שום - יצא! עמד רבי חייא ויצא. עמדו כולן ויצאו.

רבי יהודה הנשיא העביר שיעור בפני תלמידיו, והריח באוויר ריח שום. ביקש מהם, שהתלמיד שאכל שום יעזוב את השיעור. רבי חייא קם ויצא, לאחריו יצאו כל שאר התלמידים.

בשחר מצאו רבי שמעון ברבי לרבי חייא, אמר ליה: אתה הוא שציערת לאבא (שאכלת שום לפני השיעור)? אמר לו: לא תהא כזאת בישראל!

שוב אנו רואים כי רבי חייא יצא כדי לא לבייש את החכם שבאמת אכל שום.

מהו המסר?

הגמרא מביאה דוגמאות נוספות, חלקן מן התנ"ך, אשר מלמדים אותנו, עד כמה צריך להשתדל ולהימנע מלגרור בושה לחבר, גם במקרים בהם החבר עשה מעשה שלא יעשה, וראוי הוא להתבייש, יש להימנע מלביישו.

כך גם אלדד ומידד, כאשר גילו כי שני זקנים שיקרו ועל אף שיצא להם פתק 'חלק', אמרו כי יצא להם 'זקן', במקום שאלדד ומידד יחשפו את השקרנים, הסתירו המעשה והתנהגו כאילו להם יצא פתק חלק, כדי שלא לביישם.

ובשכר זה זכו אלדד ומידד, שבזכות ענוותנותם הקב"ה מוסיף על גדולתם, כפי שמובא בגמרא: "הואיל ומיעטתם עצמכם, הריני מוסיף גדולה על גדולתכם" (סנהדרין ז.).

מעתה יש לומר, שזהו השייכות של אלדד ומידד אל יוסף הצדיק, שכן גם אצל יוסף הצדיק מצינו, נשזהר מלבייש את אחיו, על אף שפגעו בו ומכרוהו לעבד. אם זה כאשר אחר שעלה לגדולה בבית פרעה, שאינו שולח להודיע לאביו על מקום הימצאו.

וביאר את הדברים האור החיים הקדוש, כי יוסף חשש שמא כשאביו ידע שהוא בארץ מצרים, יברר סיבת הדבר ועל ידי כך יתברר לו מכירתו על ידי אחיו, ויתכן כי יקפיד עליהם, ולא רצה יוסף לגרום לאחיו צער ונזק. והוסיף על כך בפירוש הטור על הפסיקתא זוטרתא (פרשת ויחי מח, ז) שיוסף לא גילה לאביו דבר היותו חי אף שידע צער אביו הגדול, כי חשש שכישובא אל אביו וישב עמו, וישאלו על דבר ישיבתו במצרים וכיצד התגלגל לשם, ואז יצטוך לספר לשון הרע על אחיו ולביישם, וזה הוא לא רצה לעשות בכל מחיר.

כמו כן מובא בפסיקתא רבתי (ג.): "והרי [האם בזאת] כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו ולא נכנס אצלו בכל שעה? שאילולא שבאו אחרים ואמרו לו אביו חולה, לא היה יודע? אלא להודיעך צידקו, שלא רצה להתייחד [בבדידות] עם אביו, שלא יאמר לו 'היאך עשו בך אחיך?' ומקללם".

זאת אומרת משך שבע עשרה שנים התרחק יוסף מבית אביו, ומתי שבא לבקר אותו זה היה בליווי מלוויים אחדים, כדי שיעקב לא יפתח אתו בדיבור על נושא סודי זה.

הרי לנו השייכות בין אלדד ומידד ויוסף הצדיק, עד כמה נזהרו שלא לבייש את הזולת, גם כאשר הזולת לא התנהג כראוי.

העלון מוקדש לעילוי נשמת מרת סבתי פורטונה מזל בת שרה נלב"ע י"ז סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.